

FOREDRAG PÅ LO'S SYSSELSETTINGSKONFERANSE
ONSDAG 21. AUGUST 1991

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND:
REGJERINGENS STRATEGI OG TILTAK FOR ØKT SYSSELSETTING

1. INNLEDNING.

Den høye arbeidsledigheten er en ulykke for hver enkelt som blir rammet og for samfunnet som helhet. Til tross for mer omfattende tiltak fra Regjeringens side enn noen gang før, og til tross for at ledigheten i andre land er større og stiger mer, må vi fastslå at Norge ikke lenger er en øy med full sysselsetting i et hav av arbeidsledighet. Ledigheten angår stadig flere enkeltpersoner og familier. Den opptar Regjeringen og Arbeiderpartiet mer enn noe annet.

Det finnes imidlertid ingen raske og enkle løsninger. Det trengs en omfattende og systematisk innsats. Bare gjennom et bredt samarbeide mellom arbeidslivets organisasjoner, de politiske partier, myndigheter på alle plan, bedrifter og enkeltpersoner kan vi make å gjenreise den fulle sysselsetting i Norge. Jeg er derfor glad for det initiativ Landsorganisasjonen i Norge har tatt ved å sammenkalle til denne konferansen. Det er viktig at vi på en slik måte kan rette blikket framover og drøfte fordomsfritt hva vi i fellesskap kan gjøre. Jeg skal komme tilbake til hvordan Regjeringen for sin del tenker seg at et slikt samarbeid kan føres videre.

2. ÅRSAKER TIL DEN HØYE LEDIGHETEN

Dagens høye ledighet har mange og dype røtter, både i utviklingstrekk i vårt eget land og i det internasjonale samfunn.

La meg si litt om de internasjonale utviklingstrekk først.

Vest-Europa har etter krigen hatt sterkere økonomisk vekst enn noen gang før i historien. Med teknisk framgang og stadig friere handel, var det lett å forene økende lønn og levestandard med lav arbeidsledighet.

Oljepris-sjokket og konkurransen fra nye industriland førte Europa ut i dyp økonomisk krise. Siden midt på 70-tallet har en arbeidsledighet på 7-10 prosent vært vanlig i mange vest-europeiske land. Planene og tiltakene for "det indre marked" har bidratt til økt vekst og en viss nedgang i ledigheten de siste år. Men tilbakeslaget knyttet til Gulf-krisen har gitt ny oppgang i ledigheten i de fleste land.

Levestandarden i hvert enkelt europeisk land og også i vårt eget land, er uløselig knyttet til omfattende samhandel og tette økonomiske forbindelser med andre land. Bare dersom vi er villige til å velge en vesentlig lavere levestandard, vil det være mulig med mindre økonomisk samkvem med andre land. Nordmenn flest vil minst opprettholde sin levestandard. Arbeiderpartiet, men også andre partier har ambisjoner for fellesskapets ytelser. Isolasjonslinjen er derfor lite interessant i praktisk politikk.

Vi må rett og slett innse at vi også i framtida vil være sterkt økonomisk avhengige av andre land. Vi vil oppleve store muligheter men også en sterk konkurranse fra utenlandske bedrifter og næringer. Økonomisk og politisk samarbeid, særlig i Europa, vil måtte være en viktig del av en strategi for full sysselsetting.

I Norge kunne vi lenge dempe virkningene av de internasjonale tilbakeslag gjennom økt innenlandsk aktivitet basert på bruk av oljeinntekter. Oljepris-fallet i 1986 gjorde det klart at det ikke kunne fortsette.

Men den økonomisk krise begynte før det. Avviklingen av kreditt-reguleringene uten at det var gjort noe med skatte-fradrag eller

rentepolitikk ga en eksplosjon i utlån og privat forbruk som vi fortsatt betaler for. Bankene fordoblet sine utlån på tre år. De kunne delvis skyldes på politikkerne fra begynnelsen. Men fra mai 1986 var det klar beskjed fra Regjering og Storting om at det gjaldt å dempe utlånene. Kredittkassen var en av de banker som midt på 80-tallet viste størst oppfinnsomhet med å omgå reguleringene. Det ble gitt lån for milliarder av kroner til gode og -viser det seg - mindre gode prosjekter uten at dette ble ført inn i hovedbøkene. Jeg nevner dette nå, fordi enkelte Høyre-politikere har søkt å bagatellisere betydningen av det vi gjerne kaller jappe-perioden, for de problemer vi nå sliter med. De tendenser vi her snakker om, startet under Willoch-regjeringen, men fortsatte også i noen grad i årene etterpå.

Finanspolitikken måtte selvsagt strammes inn for å motvirke overforbruket. Den innenlandske etterspørselen sank, og dermed gikk også produksjonen ned i 1988 og 1989. Sammen med en klar produktivitetsvekst i 1989 ledet dette til økt arbeidsledighet. Det viste seg at det ikke var behov for mange av de arbeidsplassene som var opprettet i privat sektor i årene 1984-86. Arbeidsplassene var skapt på sandgrunn.

Gjennom reduserte skatter og økte offentlige utgifter ble finanspolitikken lagt sterkt om i ekspansiv retning allerede fra og med 1989. Dette fortsatte under skiftende regjeringer i 1990 og 1991. Den stimulans som ble gitt i årene 1989 til og med -91, overstiger langt virkningen av innstrammingene i årene 1986 til og med -88. Norge fører nå en mer ekspansiv finanspolitikk enn noe annet OECD-land. Staten bruker alle sine oljeinntekter og 20 milliarder kroner i tillegg.

Det er ikke finanspolitikken skyld at det er lav etterspørsel i norsk økonomi. Det skyldes i stor grad den gjeld og de finansproblemer vi bærer med oss fra 80-årene i tillegg til ubalansen i bolig- og eiendomsmarkedet. Den internasjonale renteoppgang har dessuten begrenset den rentenedgang det

ting på et trygt grunnlag med en industri og annet næringsliv som er konkurransedyktig internasjonalt.

4. VILJE TIL PRIORITERING

For å motvirke den stigende arbeidsledigheten har myndighetene etter hvert satt inn en rekke tiltak. Som nevnt er finanspolitikken siden 1988 igjen blitt mer ekspansiv. Så langt har dette ikke fått negative virkninger i form av økende renter.

Statens finanser har tradisjonelt vært i god skikk i Norge. Dette er nå i ferd med å forandre seg. Veksten i trygdens utgifter har vært overraskende sterk i de senere år. Det gjelder ikke minst uføretrygden. Underskuddet på 20 milliarder i 1991 vil stige markert i årene som kommer. Ingenting tyder på at problemene er forbigående. Dette fører til at renteutgifter og gjeldsbetjening ellers kan bli en stadig mer tyngende post på statsbudsjettet. Dette vil sette grenser for statens handlefrihet og utgjøre en trussel mot velferdssamfunnet. Dersom staten må låne stadig mer, kan det etterhvert føre til økte renter. Frykt for renteoppgang kan bremse næringslivets investeringer. Derfor er det en viktig oppgave å sikre en god kontroll med statsfinansene. Vi kan ikke sette inn nye tiltak uten å vise vilje til samtidig å gjøre noe med de utgifter som til nå har steget mer enn de burde.

For å styrke sysselsettingen i næringslivet la Regjeringen i Revidert nasjonalbudsjett fram et tre-årsprogram med kritisk gjennomgang av og innsparing i overføringsordninger for å finansiere utbygging av infrastruktur og andre sysselsettingstiltak. For 1991 er omfanget 1,6 mrd kroner. Utover videreføring av nåværende budsjetter kan disse omfordelingene få et omfang på minst 3 mrd kroner i 1992 og minst 4-5 mrd kroner i 1993. Dette programmet vil Regjeringen bygge videre på.

5. BEDRE UTSIKTER TIL VEKST

2. Økt virksomhet i offentlig sektor.
3. Omfattende opplærings og arbeidsmarkedstiltak.

Som omtalt i Revidert Nasjonalbudsjett, vil Regjeringen legge opp til et generelt sett mer ekspansivt budsjett for 1992 enn for 1991. Utviklingen i månedene som har gått har bekreftet behovet for å gjøre dette, samtidig som vi bygger på opplegget for å omprioritere på utgiftsiden.

Grunnlaget for langsiktig nærings- og sysselsettingsutvikling er at vi holder fast ved den lave pris- og kostnadsutvikling, som også gir muligheter for lavere renter. Prisstigningen i år blir på rekordlave 3 1/2 prosent og utsiktene er gode for året som kommer.

Regjeringen legger opp til en mer offensiv statlig innsats for langsiktig næringsutvikling. I høst vil vi foreslå en vidt-gående samordning av det statlige virkemiddelapparat, med sikte på større effekt både i nærings- og distriktspolitikken. Den nye banken eller fondet vil få større rammer for sine virkemidler enn summen av de nåværende institusjoner og nødvendige muligheter til å ta risiko for å være med på nyskaping og nyetableringer.

Statsbankenes rammer vil bli ført videre på et høyt nivå. Mulighetene til å finansiere utbedring av eksisterende boligmasse vil bli utvidet.

Regjeringen vil bidra til at Norsk Vekst får økte midler.

Forenkling av lover og regler er et viktig arbeidsområde. Det gjelder å få til en bedre samordning av nasjonale og lokale tiltak. Vi må vise tillit til folk som vil skape noe nytt. Men politikerne kan ikke utløse initiativ og optimisme alene. Det ligger også et ansvar på næringsliv og andre. Vårt ansvar er å sørge for rammene og for å vise evne og vilje til å ta vare på og

støtte opp om de som selv kan bidra med konkrete og positive tiltak.

Nye beregninger viser at forsiktighet og økt sparing hos husholdningene har gitt et bortfall av privat etterspørsel på omlag 10 milliarder kroner. Mindre privat forbruk og lavere investeringer er en hovedårsak til nedgangen i sysselsettingen i varehandel og bygg og anlegg. Skal vi gjenreise veksten i privat virksomhet, må husholdningene og bedriftene få tillit til og tro på framtida. Ansvarlige politikere må da holde fast på sine vedtak fra juni også i august. Regjeringen og Arbeiderpartiet har derfor klart avvist SV's forslag om å sløyfe den moderate skattelette som var en del av skatteforliket i vår.

Det er utrolig at SV, som ellers snakker mye om de gjelds- tyngede og om politikerenes troverdighet, overhodet fremmer et slikt forslag.

Svikten i privat sektor, og Stortingets behandling av skattereformen gjør at Regjeringen går inn for en samlet lettelse i skatter og avgifter neste år på omlag 3 1/2 milliard kroner - mot tidligere planlagt knapt 2 1/2 milliard kroner.

✓ Regjeringen har nå vedtatt at de innestående SMS-midlene kan tas i bruk allerede fra og med 16. september i år, og ikke fra årsskiftet som tidligere planlagt. Vi vil foreslå for Stortinget at de som bruker denne muligheten fortsatt skal få rett til fradrag for 1991. Dette vil kunne frigjøre betydelige midler for bruk allerede i høst og bidra til at hjulene kommer raskere i gang. I forslaget til skattereform gikk Regjeringen inn for en generell nedtrapping av investeringsavgiften med to prosent. Dette ble ikke prioritert hverken av næringslivet eller av Stortinget. Regjeringen vil derfor nå vurdere en mer selektiv utvidelse av det nåværende fritak for investerings-

reell opplæring for å lette ungdommens inngang i arbeidslivet. Mens vi i rimelig grad når fram til de under 20 med tilbud om utdanning, arbeid eller tiltak, er vi nødt til å vie gruppen mellom 20 og 25 økt oppmerksomhet.

Bruk av utdanningsvikariater gir mulighet til å kvalifisere nåværende arbeidstakere, samtidig som nye arbeidstakere får adgang til å skaffe seg konkret arbeidserfaring. Regjeringen går inn for en prøveordning i Oslo, Troms og Sør-Trøndelag i nært samarbeid med partene i arbeidslivet slik at vi sammen kan høste erfaringer før vi eventuelt går videre.

Innen arbeidsmarkedspolitikken er vi stadig åpne for ideer og innspill for å få best mulig effekt ut av midlene. En rekke lokale prosjekter, som bygger på samarbeid mellom organisasjonene i arbeidslivet og myndighetene, er nå under utvikling.

Hovedoppgaven for Regjeringen er å redusere antall ledige. Vi vil hjelpe de langtidsledige gjennom gode, direkte tiltak, og er skeptiske til generelle bedringer av ledighetstrygden. Av hensyn til barnefamiliene vil vi likevel foreslå en fordobling av barnetilleggene i A-trygden når ledigheten varer utover en 6-måneders periode.

7. INVITASJON TIL ET BREDT SAMARBEID

Vi mener en stø kurs og det opplegg vi la fram i Revidert Nasjonalbudsjett er den politikk som best vil kunne gi nedgang i ledigheten. Samtidig er vi i Arbeiderpartiet hele tiden åpne også for nye ideer og råd. Dette gjelder innad i bevegelsen, men også i forhold til andre partier og i forholdet til næringslivets organisasjoner og ledere.

Vi kan trygt si at de fleste forslag som er kommet fra fagbevegelsen det siste året i stor grad er fulgt opp. Forslagene har likevel ikke alltid vært

sammenfallende. Kommuneforbundet er mest opptatt av økt aktivitet i offentlig sektor, mens Fellesforbundet mener at nye tiltak i særlig grad skal gi aktivitet i privat sektor. I praksis har Regjeringen i stor grad brukt offentlige tiltak for å få til økt virksomhet også i privat næringsvirksomhet, ikke minst i bygge- og anleggsvirksomhet.

Vi er også opptatt av samarbeidet med andre politiske partier og med næringslivet. Regjeringen har nøye vurdert det forslag Kristelig Folkeparti har lagt fram i denne sammenheng, og er kommet til at intensjonene faller godt sammen med det arbeid Regjeringen selv legger vekt på. For å bidra til et omfattende samarbeid vil Regjeringen oppnevne et bredt sammensatt utvalg med representanter for LO og NHO, og de politiske partier samt fremstående fagøkonomer. Utvalget vil få i oppgave å gå gjennom alle viktige spørsmål knyttet til årsakene til den høye ledigheten og hva som kan gjøres i årene som kommer for å redusere den. Utvalget vil bli bedt om å legge fram sin hovedrapport i løpet av et års tid, slik at den kan brukes i arbeidet med det Langtidsprogram som skal legges fram for Stortinget våren 1993. Om utvalget finner det nødvendig, kan det legge fram tilleggs-rapporter senere. Et slikt opplegg betyr at vi følger opp viktige sider også av forslaget fra Kristelig Folkeparti, samtidig som utvalget ikke skal kunne bli påskudd til å utsette nødvendige tiltak på kort sikt. I Stortinget vil vi invitere til et bredt og konkret samarbeid omkring budsjettet for 1992.

Arbeiderpartiet har sine egne og nære kontakter med LO og dets forbund. Gjennom Kontakt-utvalget vil vi også invitere til samarbeid med de øvrige organisasjoner i arbeidslivet.

Kontakten med næringslivet vil også bli supplert med andre og direkte kontaktformer.

La meg understreke at samtidig som vi inviterer til et bredt samarbeid, politisk og på annen måte, er det slett ikke

meningen å trekke sysselsettingen ut av den politiske diskusjonen. For Arbeiderpartiet vil økt sysselsetting være vår viktigste politiske kampsak.

8. AVSLUTNING

Regjeringen bygger nå videre på hoved-retningslinjene for den økonomiske politikk fra Revidert Nasjonalbudsjett. Det er positive tegn til et omslag i økonomien både internasjonalt og i Norge som etterhvert kan gi større vekst og sysselsetting, selv om begivenhetene i Sovjetunionen skaper økt usikkerhet. I slutt-arbeidet med budsjettet for 1992 vil vi på grunnlag av forslag fra fagbevegelsen og fra andre, nøye vurdere hvordan vi kan få den størst mulige effekt på sysselsettingen i 1992, samtidig som vi legger grunnlag for en gjenreising av full sysselsetting utover på 90-tallet. Idag er denne oppgaven den helt sentrale for oss. Sosialdemokratiets viktigste oppgave er og blir - å skape et mer rettferdig samfunn.